

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____ Майя НІКОЛАСВА

«Сергій» _____ 20 23 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОЛОГІЧНА ЕТИКА»

Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітньо-професійна/наукова програма: «Землекористування і оцінка земель»

Робоча програма навчальної дисципліни «Екологічна етика». Одеса: ОНУ, 2023.
12 с.

Розробник: **Красєха Єрофей Никифорович**, доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри географії України, ґрунтознавства, і земельного кадастру
геолого-географічного факультету.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії України,
ґрунтознавства і земельного кадастру
Протокол № 1 від "30" серпня 2023 р.
Завідувач кафедри _____ (Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)
(підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП/ОНП «Землекористування і оцінка земель»

_____ (Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)
(підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного
факультету

Протокол № 1 від "30" серпня 2023 р.
Голова НМК _____ (Віталій СИЧ)
(підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України,
ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.
Завідувач кафедри _____ (Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)
(підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України,
ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.
Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	Заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змістових модулів - 1	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр і назва) Спеціальності <u>106 Географія</u> (код і назва) Спеціалізації: (назва) Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Вибіркова	
		Рік підготовки	
		3 курс	
		Семестр	
		5-й	
		Лекції	
		20 год.	
		Практичні, семінарські	
		16 год.	
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		54 год.	
ІНДЗ: - не передбачено			
Вид контролю: залік			

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – формування у студентів системи морально-етичних відносин з живими організмами як повноцінними партнерами, а також з навколишнім середовищем в цілому, всіма компонентами біосфери.

Завдання курсу – сформуванню у студентів сучасне уявлення про основні підходи, принципи, напрямки біосферної (екологічної) етики); систему моральних цінностей і ціннісних орієнтацій, що лежать в основі ековідповідного поведіння; сформуванню активну суспільну позицію й почуття персональної відповідальності відносно Природи.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальні компетентності (ЗК):

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 7);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 11);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК 12).

б) спеціальні (фахові) компетенції (ФК):

- Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства (ФК 2);
- Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах (ФК 5);
- Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси (ФК 10).

Програмні результати навчання (ПРН):

- пояснювати особливості організації географічного простору (P03);
- визначати основні характеристики, процеси, історію і склад ландшафтної оболонки та її складових (P07);
- застосовувати моделі, методи фізики, хімії, геології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних та суспільних процесів формування і розвитку геосфер (P08);
- аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах (P09);
- знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні (P10).

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен *знати*:

- основні етапи історії екоетичної думки;
- основні тенденції розвитку екоетичної думки;
- специфіку осмислення сутності моралі й обґрунтування моральних цінностей в екологічній етиці;

- принципи і імперативи екологічної етики;

- концепцію дикої природи як радикального напрямку екологічної етики;

вміти:

- володіти категоріальним (понятійним) апаратом екологічної етики;

- володіти прийомами порівняльного аналізу різних світоглядних позицій;

- уміти встановлювати зв'язок між етичними концепціями й відповідними життєвими (практичними, поведінковими) позиціями;
- застосовувати набуті знання при дослідженні екоетичних проблем збереження всього живого і біосфери в цілому.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Основні положення біосферної (екологічної) етики; уявлення про Дику Природу: сучасні уявлення і концепції

Тема 1. «Екологічна етика» як наука та навчальна дисципліна. Взаємозв'язок «Екологічної етики» з іншими навчальними дисциплінами. Етика як філософська дисципліна.

Роль етики в розумінні та розв'язанні екологічних проблем. Коло проблем. «Екологічна етика» як різновид прикладної етики. «Екологічна етика» як наука та навчальна дисципліна. Взаємозв'язок «Екологічної етики» з іншими навчальними дисциплінами. Система курсу «Екологічної етики» як навчальної дисципліни. Генезис етики як філософської дисципліни. Поняття етики, її предмет. Мораль і моральність. Форми прояву традиційної моралі: як виміру особистості й суспільства (індивідуальна й соціальна мораль) і її роль. Принцип ненасильства як вищий етичний принцип. Його трактування у філософських і релігійних концепціях (Будда, Мойсей, Ісус, Мухаммед, Л. Толстой, М. Ганді, М.Л. Кінг).

Тема 2. Історія, розвиток екологічної етики

Історія та перспективи екологізації суспільства. Заміна економічних пріоритетів екологічними. Екологія та екологічна етика. Ідея освіченого або розсудливого антропоцентризму в ранній екологічній етиці. Принцип екоцентризму або біоцентризму. Історія філософських концепцій моральності та екоетичного мислення. Етика землі (О. Леопольд). Забезпечення правового статусу живих істот. Глибинна екологія (А. Несс). Соціальна екологія (М. Букчин). Екофемінізм (К. Уоррен). Сучасні екологічні сценарії та прогнози. Екологічна етика у постіндустріальному суспільстві.

Тема 3. Конституційні та правові засади екологічної етики. Кодекс екологічної етики (Хартія Землі) Принципи і правила етичного ставлення до природи

Зміст Хартії Землі. Повага і турбота про живу спільноту. Екологічна цілісність. Соціальна та економічна справедливість. Демократія, ненасильство та мир. Історія створення Хартії Землі. Генезис екологічної етики. Джерела екологічної етики: екологія, філософія, релігія. Предмет і завдання екологічної етики. Екологічний імператив і його трактування. Моральні цінності й екологічна свідомість. Екофілія й екофобія.

Тема 4. Екологічна етика: основні підходи й принципи.

Історія взаємин суспільства й природи і їх відбиття в суспільній свідомості. Джерела антропоцентризму. Антропоцентризм як домінуючий підхід у відносинах людини до природи (парадигма людської винятковості). Ресурсизм як крайня форма антропоцентризму. Біоцентризм як основа ековідповідної поведінки (інваріоментальна парадигма). Консервативний і радикальний біоцентризм. Біоцентризм і екоцентризм: що цінніше – життя індивіда або виду (Арне Нейс, Т. Ріган, Каллікотт Б., Холмс Ролстон III, О. Леопольд і ін.). Проблема цінностей: інструментальні й внутрішні.

Тема 5. Права живої та неживої природи

Два різних напрямки в теорії відстоювання прав тварин: утилітаристський і деонтологічний. Історичні аспекти охорони прав живої та неживої природи. Сучасні тенденції відстоювання прав живої та неживої природи. Юридичні аспекти прав тварин. Права природи як моральна складова екологічного права.

Тема 6. Життя як вища моральна цінність.

Природнонаукове й філософське визначення життя. Дискримінація – визнання нерівноцінності життя. Її різновиди: расизм, шовінізм, сексизм, специєсизм. Первісні релігійні

вірування й відношення до життя в традиційному суспільстві (анімізм, тотемізм, фетишизм). Розуміння феномена життя в східних релігіях: буддизм, джайнізм, даосизм. Метемпсихоз – етико-релігійне навчання в Прадавній Греції (Геракліт, Піфагор, Емпедокл і ін.). Життя як вище цінність в етиці Альберта Швейцера.

Тема 7. Люди і тварини: історія взаємин.

Культ тварин у міфах і релігіях народів миру. Тварини в культурі слов'янських народів. Проблема фізичних і моральних страждань тварин: використання в лабораторіях, в індустрії розваг, вівісекція. Історія руху на захист тварин: характеристика основних етапів. Сучасний рух на захист прав тварин, Т. Ріган і П. Сінгер як його ідеологи, «Фронт звільнення тварин».

Тема 8. Люди і тварини: етика відносин.

Моральне положення тварин: 4 точки зору. Теорія природних прав Дж. Локка стосовно до представників фауни. Самостійна цінність тварин. Законодавство на захист тварин: міжнародна практика. Етичні норми й свійські тварина: принципи відповідальності. Проблеми тваринництва. Мораль і дикі тварини: цінність для себе або для людини? (природні права диких тварин). Етичні проблеми аматорського (спортивного) і промислового полювання.

Тема 9. Основи етичного відношення до рослин.

Рослини в народних традиціях і повір'ях. Рослини в мистецтві (література, музика, живопис і ін.). Форми шанування рослин. Моральна значимість рослин (чи можуть бути природні права в рослин?).

Тема 10. Етика Дикої Природи як радикального напрямку екологічної етики.

Етичний холізм О. Леопольда, Б. Каллікотта. Гіпотеза Геї (Дж. Ловлок). «Морські пастухи» і «Насамперед Земля!» – філософія екобійців. Основні принципи етики Дикої Природи. Природні права Природи. Заповідники і їх роль у збереженні ділянок Дикої Природи.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	с.р		л	п/с	лаб	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1										
Тема 1. «Екологічна етика» як наука та навчальна дисципліна. Взаємозв'язок «Екологічної етики» з іншими навчальними дисциплінами. Етика як філософська дисципліна.	10	2			8					
Тема 2. Історія, розвиток екологічної етики	10	2			8					
Тема 3. Конституційні та правові засади екологічної етики. Кодекс екологічної етики (Хартія Землі). Принципи і правила етичного ставлення до природи	12	2	2		8					
Тема 4. Екологічна етика: основні підходи й принципи.	14	2	2		8					
Тема 5. Права живої та неживої природи	10	2			8					
Тема 6. Життя як вища моральна цінність.	12	2	2		6					
Тема 7. Люди і тварини: історія взаємин.	10	2	2		6					

Тема 8. Люди і тварини: етика відносин.	12	2	2		8					
Тема 9. Основи етичного відношення до рослин.		2								
Тема 10. Етика Дикої Природи як радикального напрямку екологічної етики.		2								
Усього годин	90	20	16		54					

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Тема 1. Екологічна етика у світлі концепції сталого розвитку. Сучасні ліберальні установки у формуванні соціальних норм екологічної етики, плюси та мінуси.	4
2	Тема 3. Глобальна зміна клімату та скорочення біорізноманіття – сучасні виклики, що вимагають гармонізації взаємодії природи та суспільства.	2
3	Тема 4. Екологічна освіта у системі освітніх програм початкової, середньої та вищої школи. Засоби масової комунікації у програмах освіти населення з питань екології.	2
4	Тема 7. Дискусія "Зміст тварин у містах та проблеми регулювання їх чисельності"	2
5	Тема 8. Дискусія "Китобійний промисел на Фарерських островах"	2
6	Тема 10. Дискусія "Зміст тварин у зоопарках"	4
	Разом:	16

6. Теми практичних занять

Не передбачено

7. Теми лабораторних занять

Не передбачено

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1	Тема 1. Екологічна етика та охорона пам'яток природи та інших ООПТ.	6
2	Тема 2. Етико-естетичні підходи охорони навколишнього середовища.	8
3	Тема 3. Етика Землі Олдо Леопольда.	6
4	Тема 4. Виховання, освіта та проблеми екологічної етики.	8
5	Тема 5. Ідея дикої природи Родеріка Неша.	6
6	Тема 6. Благоговіння перед життям Альберта Швейцера.	6
7	Тема 7. Природоохоронна пропаганда.	8
8	Тема 10. Дика природа як священний простір Лінди Гребер.	6
	Разом	54

До самостійної роботи відноситься:

[1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;

[2] – написання рефератів, есе.

9. Методи навчання

Лекції із застосуванням методів пояснювально-ілюстративного (мультимедійні презентації) викладання, обговорення проблемних ситуацій та диспуту; семінарські заняття з наочними демонстраціями; виконання індивідуальних завдань.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточне контрольне опитування, оцінювання семінарських доповідей та виконання індивідуальних завдань; підсумковий контроль - залік. В обов'язковому порядку здійснюється облік відвідування студентами усіх видів занять.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при	правильно вирішив більшість практичних завдань; має стійкі навички виконання завдання

	цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішив половину розрахункових/тестових завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю

1. Генезис етики як філософської дисципліни.
2. Поняття етики, її предмет. Мораль і моральність.
3. Роль моралі в житті людини й суспільства.
4. Біоетика: зміст, підходи, напрямки.
5. Поняття й предмет екологічної етики.
6. Завдання екологічної етики.
7. Передумови формування екологічної етики.
8. Екологічний імператив.
9. Проблема цінностей: інструментальні й внутрішні.
10. Екологічна свідомість: сутність, типи, протиріччя.
11. Екологічна діяльність як передумова формування екологічної свідомості.
12. Універсальна етика А. Швейцера.
13. Глибинна екологія: сутність і зміст.
14. Історія взаємин суспільства й природи: наростання протиріч.
15. Джерела антропоцентризму. Аргументація на користь антропоцентризму.
16. Сутність принципу антропоцентризму. Ресурсизм як крайня форма антропоцентризму.
17. Біоцентризм і екоцентризм як основа ековідповідної поведінки.
18. Життя як вище етична цінність.
19. Екологічна етика й світові релігії.
20. Екофільні традиції відносно тварин у культурах народів миру.
21. Проблема фізичних і моральних страждань тварин.
22. Історія руху на захист тварин: характеристика основних етапів.

23. Сучасний рух на захист прав тварин (Т. Ріган, П. Сінгер).
24. Законодавство на захист тварин: міжнародна практика.
25. Етичні норми й свійські тварина: принципи відповідальності.
26. Етичні проблеми тваринництва.
27. Мораль і дикі тварини. Природні права диких тварин.
28. Шляхи формування етичного відношення до тварин.
29. Основи етичного відношення до рослин.
30. Проблеми збереження Дикої Природи.
31. Природні права Дикої Природи.
32. Міжнародний суспільний рух на захист Природи: історія й сучасність.
33. Етичні проблеми сучасного російського природоохоронного руху.
34. Екоетичні проблеми заповідників.
35. Екологічна культура особистості.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль та періодичний контроль											Сума балів
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	Самостійна робота	100
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	20	

T1, T2 ... T8 – теми змістового модуля

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

Робоча програма і силабус навчальної дисципліни; опорні конспекти лекцій; підручники і навчальні посібники; контрольні та тестові завдання; питання до поточного і підсумкового контролю знань; ілюстративні матеріали (карти, схеми, рисунки).

15. Рекомендована література

Базова:

- 1) Аболіна Т. Г., Нападиста В. Г., Рихліцька О. Д. та ін. Прикладна етика. Навч. посібник Київ: «Центр учбової літератури», 2012. 392 с.

- 2) Борейко В. Є., Подобайло А. В. Екологічна етика. Навч. посібник. Київ, Фітосоціоцентр, 2004. - 166 с.
- 3) Борейко В. Є., Шуміло О. М., Шеховцов В. В., Шуміло О. О. Екологічна етика: навчальний посібник. Харків: Право, 2015. 304 с.
- 4) Єрмоленко А. М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини - шанування природи. Київ: Лібра, 2010. 416 с.
- 5) Козуля Т. В. Процеси екологічного регулювання. Концепція корпоративної екологічної системи. Харків, 2010. 587 с.
- 6) Корабльова А. І. Екологія: взаємини людини і природи: навч. посіб. Дніпропетровськ: Поліграфіст, 2003. 364 с.
- 7) Кравченко С. М., Костицький М. В. Екологічна етика і психологія людини. Львів: Світ, 1991. 104 с.
- 8) Красеха Є. Н. Вступ до екологічної етики: навч. посібн. Одеса: Астропринт, 2016. 352 с.
- 9) Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник. Київ: Заповіт, 1996. 352 с.
- 10) Марушевський Г. Б. Етика збалансованого розвитку. Київ: Центр еколог. освіти та інформації, 2008. 440 с.

Допоміжна література:

- 1) Борейко В. Є. Захист природно-історичних святинь. Київ: Київ. еколого-культ. центр, 2003. 135 с.
- 2) Гардашук Т. Екоосвіта як відповідь на виклики сучасності. *Сучасність*. 2007. № 11. С. 148-156.
- 3) Голубець М. А. Екологічний потенціал наземних екосистем. Львів: Поллі, 2005. 179 с.
- 4) Калуга В. Ф. Екологія свідомості. Київ: Міленіум, 2010. 154 с.
- 5) Кисельов М. М., Деркач В. Л., Толстоухов А. В. Концептуальні виміри екологічної свідомості. Київ: Парапан, 2003. 175 с.
- 6) Кисельов М. М., Канак Ф. М. Національне буття серед екологічних реалій. Київ: Тандем, 2000. 320 с.
- 7) Концепції сучасного природокористування: навч. посіб. / уклад. І. В. Кібеч. Чернівці, 2009. 71 с.
- 8) Красеха Є. Н. Еколого-етичні аспекти землекористування. *Генеza, географія та екологія ґрунтів: Зб.наук.праць*. Львів: ВЦ ЛНУ, 2015. С. 111-117.
- 9) Красеха Є. Н. Біогеографія з основами екології: навч. посіб. для студ. геогр. спец. ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса : Астропринт, 2012. 569 с.
- 10) Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник. Київ: Заповіт, 1996. 352 с.
- 11) Маєр-Абіх Клаус Міхаель. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту. Київ: Лібра, 2004. 196 с.
- 12) Марушевський Г. Б. Етика збалансованого розвитку. Київ, 2008. 440 с.
- 13) Матвійчук А. В. Екологічне знання та стиль мислення сучасної науки. Монографія. Рівне: «Ліста-М». 2002. 147 с.
- 14) Некос В. Ю. Людина і довкілля: проблеми неоекології. Харків, 2005. 86 с.
- 15) Рихліцька О. Д. Екологічна етика: проблема цінностей. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. № 2 (80). С. 23-27.
- 16) Савельєв В. П. Етика: навч. посіб. Львів, 2007. 256 с.
- 17) Соціально-психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості / Ю. М. Швалб, О. Л. Вернік, О. О. Вовчик-Блакитна, О. В. Рудоміно-Дусятська [та ін.]; за ред. Ю. М. Швалба. Київ: Педагогічна думка, 2015. 216 с.
- 18) Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2014. 416с.

19) Юрченко Л. І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки. Київ: Вид. ПАРАПАН, 2008. 296 с.

20) Яковенко Т. Принцип відповідальності як еко-етичний імператив сталого розвитку *Наука. Релігія. Суспільство*. 2010. №4. С. 102-106.

Інформаційні ресурси

1) Бібліотека Одеського національного університету імені І.І. Мечникова - <http://lib.onu.edu.ua>

2) Кисельов М. М. Біологічна етика в системі практичної філософії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bioetica/Kiselev.htm>

3) Лебідь Є. О. Етичні проблеми науки і техніки: навч. посіб. [Електронний ресурс]. Суми: Сумський державний університет, 2016. 185 с. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.Ua/bitstream/123456789/44668/1/lebid%27.pdf>

4) Одеська національна наукова бібліотека - <http://odnb.odessa.ua>

5) Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського - <http://biblioteka.od.ua>

6) Сидоренко Л. І. Сучасна екологія: наукові, етичні та філософські ракурси [Електронний ресурс] / Л. І. Сидоренко - Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Cidorenko/Cid-ekol.html>